

2011 A 2966

Laat het verleden leven!

EEN BOEK OVER DE EIGEN GESCHIEDENIS
VAN DE BEWONERS VAN KWAMALASAMUTU

BIBLIOTHEEK KITLV

0386 7734

Laat het verleden leven!

EEN BOEK OVER DE EIGEN GESCHIEDENIS
VAN DE BEWONERS VAN KWAMALASAMUTU

112562
K.I.T.L.V LEIDEN
8-11-11

Laat het verleden leven!

EEN BOEK OVER DE EIGEN GESCHIEDENIS
VAN DE BEWONERS VAN KWAMALASAMUTU

K.I.T.L.V. LEIDEN

VERLEDEN

Ik ben Romario; tien jaar geleden was ik een baby; ik huilde toen vaak.

HEDEN

Nu zit ik in de vierde klas.

TOEKOMST

Later word ik soldaat in mijn eigen dorp.

1. **Het heden** = nu, wat er nu gebeurt!

We stellen elkaar vragen:

Waar ben je nu? (in de klas)

Hoe laat is het? (....)

Wat doe je?

Hoe oud ben je?

Wie is jullie juf of meester nu?

Bedenk samen nog een paar vragen over wat er nu gebeurt, in de klas, in de school, in het dorp, wat doet je vader nu, of je moeder?...

En dan gaan we ook samen zinnen maken die we opschrijven, over wat er nu gebeurt. Dat noemen we het **HEDEN**.

2. **Het verleden** = voorbij, wat er eerder gebeurde!

We stellen elkaar weer vragen, over wat al voorbij is, wat niet nu gebeurt, maar wat kort of langer geleden gebeurde.

Allemaal vragen over wat niet nu gebeurt, maar wat al gebeurd is, voorbij is.

Waar was je vanmorgen vroeg?

Wat deed je gisteravond?

Wanneer ben je geboren?

Welke meester of juf had je vorig jaar?

Vertel iets leuks of verdrietigs van toen je in de kleuterklas zat.

En ook hierover maken we een paar zinnen, over wat al voorbij is; dat noemen we het **VERLEDEN**.

3. Later

Je weet dus over de tijd die al voorbij is, je weet wat er nu gebeurt, maar je weet nog niet precies wat er nog gaat gebeuren:

Wat ga je doen als je na school thuiskomt? Vraag het elkaar.

Wat wil je later worden als je groot bent?

Wat voor cijfer hoop je voor taal te krijgen op je volgende rapport?

Allemaal dingen die nog moeten gebeuren... de **TOEKOMST**.

Je kunt nadenken over de toekomst van je dorp: hoe zal Kwamalasamutu zijn over 10 jaar?

Zal er dan een mooie nieuwe school zijn? Heeft iedereen dan elektriciteit?

En zijn er dan ook veel computers?

Tekenopdracht: we maken allemaal een tekening van ons eigen dorp Kwamalasamutu over 10 jaar, dus in 2020!!! De mooiste tekeningen worden opgehangen.

En een kleine rep!

Zet bij de zinnen : **heden** (nu) .... **verleden** (toen)..... **toekomst** (wat nog komt)

1. Volgende week hebben we sportwedstrijden.
2. Iedereen op school is nu al bezig om ze voor te bereiden.
3. Er zullen ook kinderen komen uit Alalaparau.
4. Nu al zijn we bezig een huis voor ze klaar te maken waar ze kunnen slapen.
5. Vorig jaar hadden we ook een sportdag.
6. Toen haalde de vijfde klas de meeste punten.
7. Ik ben een goede voetballer.
8. Mijn team gaat zeker winnen.
9. Mijn opa was de beste voetballer van het dorp toen hij nog jong was.
10. Nu loopt hij met een stok.

Werk samen, in groepjes van 2 of 3. Ieder groepje moet alles goed hebben.
Dus net zo lang doorgaan en herhalen tot je alle zinnen goed hebt:

een 10 voor 10 zinnen!

Ik heb alles goed!

Granman Asongo van de Trio's met zijn kleinzoon Jake.

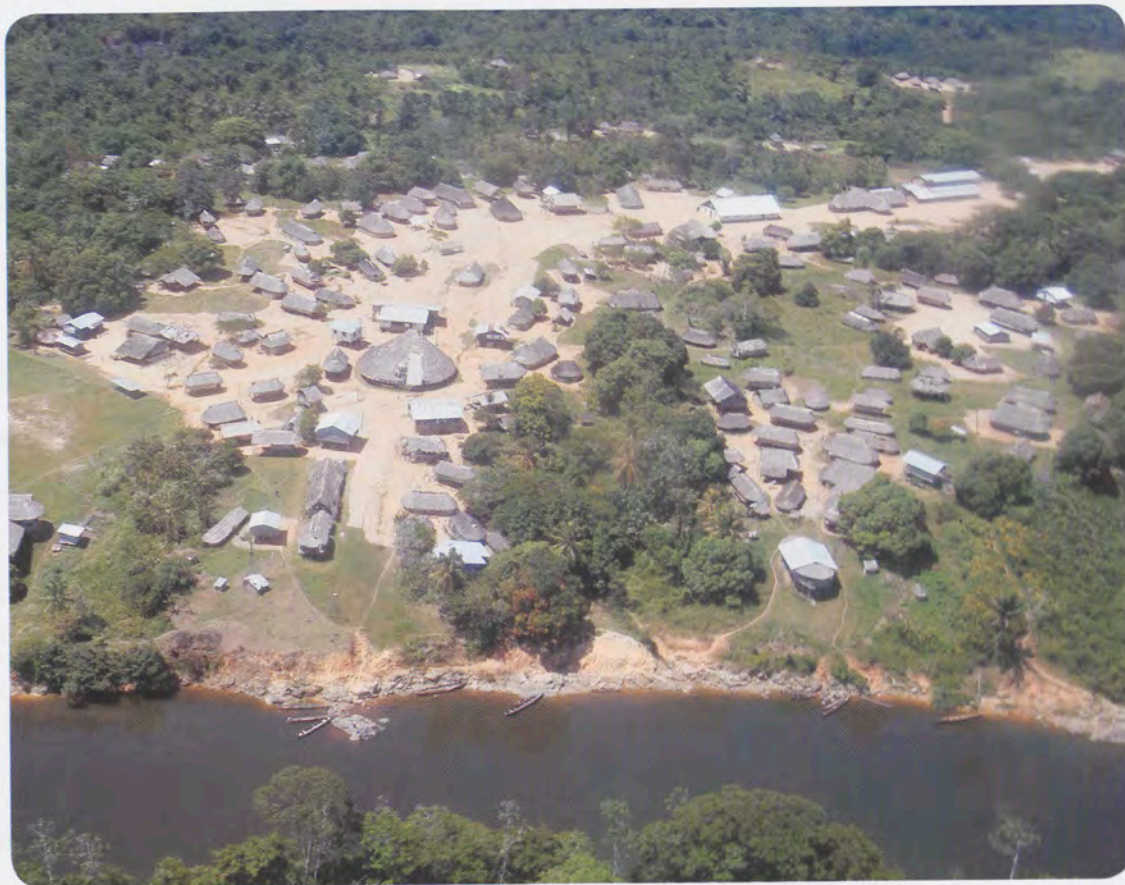

Granman Asongo vertelt:

'Ipeuka was de leider van het dorp Okoime. Hij was een van mijn voorouders. Ze hielden van vechten, die mensen. Toen ze ruzie kregen met andere stammen, vluchtten ze naar Samuwaka, in Brazilië, en later gingen ze weer terug naar Suriname. Ze stichtten een dorp, Tukuimin, aan de Siumirivier. Na de dood van Ipeuka werd zijn zoon Jaruhpe de leider van het dorp. Nou, hij was een van mijn overgrootvaders en toen hij doodging, werd zijn zoon Eujare zijn opvolger. Hij was de broer van mijn vader. Hij stichtte een nieuw dorp, Panapipa... '

Granman Asongo heeft dit gehoord van zijn vader, die het weer gehoord heeft van zijn vader, en ga zo maar door. Dat is geschiedenis. De mensen vertellen elkaar wat er in het verleden gebeurd is en ze vertellen het weer door aan hun kinderen. Gelukkig blijven de verhalen over het verleden daardoor bestaan. En helemaal als iemand ze opschrijft. Dan krijg je een geschiedenisboek. Net als dit boek waarin verhalen staan die oudere mensen uit Kwamalasamutu verteld hebben. Zo kunnen ze nooit vergeten worden. Uit geschiedenisboeken leren kinderen op school wat er allemaal in hun land gebeurd is. Waarom is dat belangrijk, dat je weet wat er in het verleden gebeurd is?

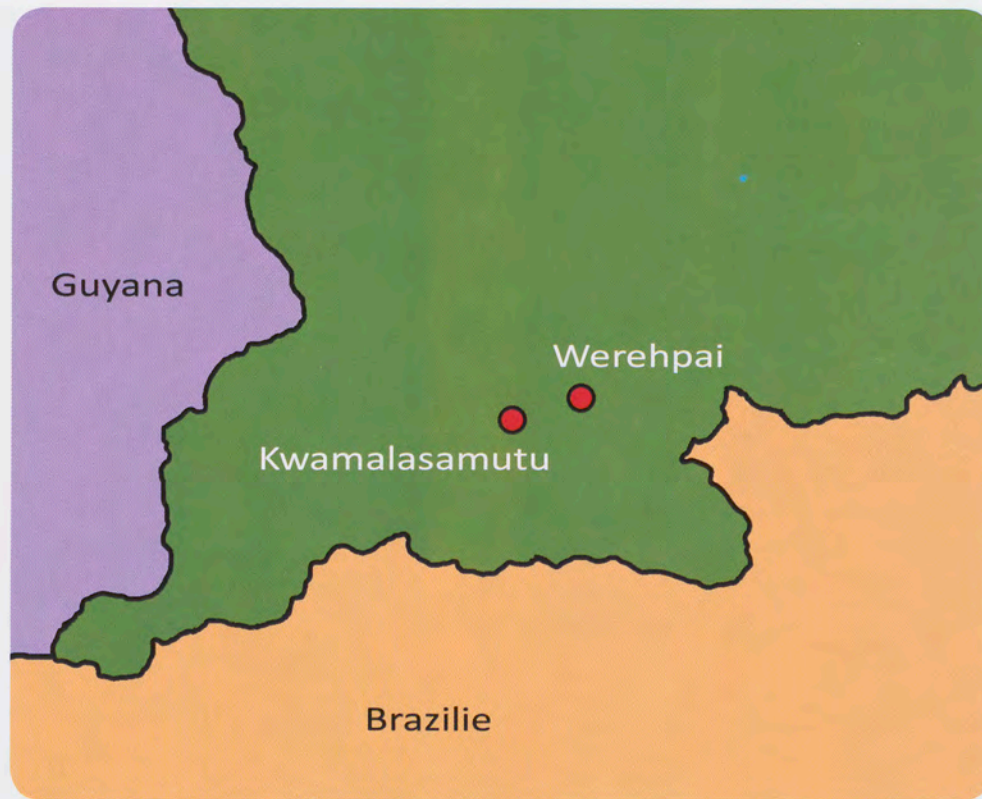

Zo ziet ons dorp er nu uit, vanuit het vliegtuig gezien.

Kringgesprek

Daarover gaan we met elkaar praten! Waar komen we vandaan? Hoe en wanneer is ons dorp ontstaan? Zijn we altijd christenen geweest? Nu hebben we een dorp met een school en een kerk, een toeristenoord vlakbij en de beroemde grotten van Werehpai. Ons dorp verandert: langzaam maar zeker wordt het bekend in Suriname en in de wereld. Jullie moeten de geschiedenis van het dorp toch kennen? En er zelfs aan meewerken dat alles opgeschreven wordt?

Werehpai ligt in Zuid-west Suriname op ongeveer 10 km afstand van het Trio dorp Kwamalasamutu

Huiswerk

Ga praten met je opa of oma, of met een oude oom of tante.

Vraag of die persoon iets wil vertellen over vroeger.

Misschien wel een verhaal dat hij of zij zelf gehoord heeft van oudere mensen.

Doe het in je eigen taal. In de klas mogen jullie dan de volgende les je verhaal vertellen.

En dan kiezen we een mooi verhaal uit om op te schrijven... in de schooltaal.

DAT IS DAN GESCHIEDENIS!!!

In het boek 'Samuwaka herdacht. Een geschiedenis van het Trio volk', uitgegeven door het Amazon Conservation Team (2001), staat een lijst met de 12 volken die in Kwamalasamutu wonen:

Trio/Tirijo of Tarëno

Sakëta

Maraso

Sirewu

Katurena/Tunayana

Okomoyana

Aramayana

Mawayana

Sijiiyana

Pirëuyana

Akuriyo

Waiwai

Kijk goed bij welk volk je zelf hoort. We maken een lijst van de volken die in jouw klas voorkomen. Wie weet waar zijn of haar familie vandaan komt voordat ze in Kwamalasamutu woonden? Als je het niet weet, kun je het vragen aan je oudere familieleden. Zo krijgen we dan een stuk geschiedenis van ons dorp.

De geschiedenis van de indianen van Suriname is heel oud. De indiaanse volken kwamen het eerst in Suriname. Pas veel later, na de ontdekking van Amerika door Christoffel Columbus in 1492 kwamen er Europeanen, die slaven uit Afrika naar Suriname brachten en na de afschaffing van de slavernij in 1863 kwamen er Hindostanen uit India, Chinezen uit China, Javanen uit Indonesië en tegenwoordig komen er ook veel mensen uit Brazilië in Suriname wonen.

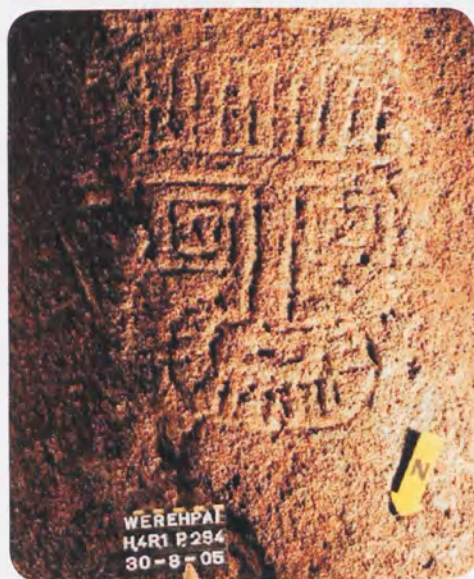

kringgesprek over het leven in ons dorp

We praten in de kring over ons leven: hoe wonen we? Hoe komen we aan ons eten? Waarom hebben we een kostgrond? Wat doen we als onze kostgrond uitgeput is? Dat is het leven dat afhankelijk is van de natuur: vlees krijg je door te jagen in het bos, vis door te vissen in de rivier en cassave, groenten en fruit door te planten op een kostgrond. Als je anders wilt leven, je eten wilt kopen, moet je ander werk doen, waarvoor je geld krijgt. Dan kun je je eten kopen.

De natuur geeft ons ons eten: hierin zijn er verschillende periodes:

In Zuid-Amerika, en ook in Suriname zijn er al heel lang indianen. Ze zijn de oudste bewoners van de Amerika's. Onderzoek heeft aangetoond dat er hier al meer dan 10.000 jaar mensen wonen. In Venezuela zijn er bijvoorbeeld botten van een jaguar gevonden van ongeveer 10.000 jaar oud, met een pijlpunt erin. Dat is dus een bewijs dat er toen al mensen waren. Wie doen zulk onderzoek? Dat zijn archeologen. Dr. Aad H. Versteeg deed in Kwamalasamutu onderzoek in verband met de rotstekeningen van Werehpai.

Opdracht

Zoek in je jeugdboeken het woord 'archeoloog' op.
Bedenk wat deze geleerde mensen in je eigen dorp komen bekijken en onderzoeken.

Het leven was zwaar

Lang, lang geleden trokken de indianen door het woeste land van Suriname en ze aten wat er eetbaar was in het bos. Sommige volken kregen behoefte aan meer rust en gingen een kampje bouwen op een geschikte plek, waar ze kostgrondjes begonnen aan te leggen.

Maar als er op hun plek niet voldoende meer te eten was en de grond was uitgeput, trokken ze verder. Ze zochten dan een nieuwe plek om een kampje te maken. De contacten tussen de verschillende volken waren vaak moeilijk: ze hadden verschillende talen en vaak hadden ze ruzie met elkaar en ze vochten ook. En de zwakkeren moesten plaats maken voor de sterkeren, zodat er sterke volken zijn overgebleven.

Die mensen hadden ook al gereedschap dat ze zelf maakten van steen en hout, materialen uit de natuur. Pas later konden ze via bosnegers die ze ontmoetten wel eens metaal ruilen. Er zijn in het verleden veel mensen geweest; veel meer dan nu. Er zijn veel overblijfselen van slijpgroeven overgebleven. Daar slepen de mannen hun pijlen.

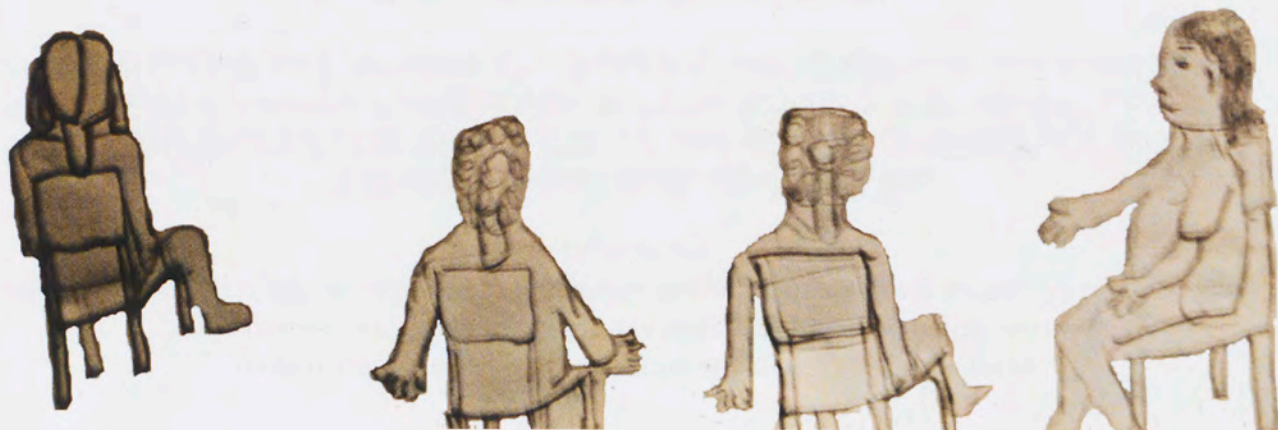
Slijpgroeven

Langzaam maar zeker ontwikkelden de volken zich. Ze gingen van boomstammen ook bootjes maken. En in grotten legden ze met rotstekeningen ook hun cultuur vast, zoals in de grotten van Werehpai. Door die rotstekeningen weten we dat er al heel, heel lang geleden mensen waren op deze plek.

Opdracht

Jullie kunnen een kleine expo, tentoonstelling maken over het leven van die oude, oude volken. Probeer pijlen en bijlen te maken van steen en kleine bootjes van hout. Maak er tekeningen bij; je kunt ook 'rotstekeningen' maken.

We zitten in de klas, in een kring. We praten over de geschiedenis van onze volken.
'Maar waar komen we vandaan?' roept Martha ineens.
'We zijn hier al meer dan 10.000 jaar. Waar waren we dan daarvoor?'

Op onderstaande tekening zie je het!

De indianen zijn oorspronkelijk afkomstig uit Azië

Tussen de 20.000 en 10.000 jaar geleden kwamen de mensen die nu indianen genoemd worden, uit Azië. Ze trokken achter de bizons aan. Dat zijn wilde runderen, een soort koeien. Die aten ze. Ze trokken over de Beringstraat, een bevroren stuk zee, ijs dus, tussen Azië en Amerika. Ze jaagden op de bizons en langzaam verspreidden ze zich over heel Amerika, noord en zuid, waar tot dan toe geen mensen woonden. Vanaf ongeveer 6000 jaar voor Christus begonnen sommige volken zich in een vruchtbare streek te vestigen, waar ze landbouwvolken werden en al vroeg een geweldige beschaving ontwikkelden. Zo waren er in het tegenwoordige Mexico de Azteken en helemaal in Peru in Zuid-Amerika de Inca's.

Opdracht

Kijk in een groepje samen naar de mooie tekening op pagina 21 van Winsia uit de zesde klas en neem de atlas erbij.

Door welke landen trokken de indianen eeuwenlang voordat ze in Suriname aankwamen?

Contact met de bosnegers

Lang voordat de blanken kennis maakten met onze volken hadden de bosnegers al handelsrelaties met ze. In 1760 trokken de 'Ndyuka', de weggelopen slaven, al naar het zuiden. Ze ontmoetten elkaar en het waren vooral de indiaanse vrouwen die de contacten legden. De mannen waren een beetje bang. Ze vonden dat de bosnegers er angstaanjagend uitzagen. Maar het verliep vlot. De Ndyuka wilden graag de jachthonden van de indianen kopen en de indianen wilden metalen voorwerpen, zoals pijlen en bijlen. Later ging het steeds slechter. De Ndyuka gingen de indianen onderdrukken. De indianen waren ook bang, want van de bosnegers kregen ze de 'hoestziekte' die ze niet goed met hun eigen natuurgeneesmiddelen van hun pijai konden bestrijden. Maar ze wilden al die ruilmiddelen ook niet missen.

Dorp Samuwaka

Het eerste en grootste dorp van de indianen was Samuwaka, waar verschillende volken woonden. Daar komen veel van jullie voorouders vandaan. Het lag net over de grens met Brazilië op de Sipaliwini-savanne. Uiteindelijk raakten de voedselbronnen uitgeput; de grond was niet meer vruchtbaar, de rivier had minder vis, het bos minder wild. Toen zijn de mensen weggegaan. Die verschillende volken die samenleefden in een dorp, maar daarna toch weer in oorlog met elkaar raakten.

Blanken

Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw kwamen er soms blanken, ontdekkingsreizigers in het gebied. In de 20ste eeuw wordt dat steeds meer. De indianen vonden dat niet leuk. Ze waren ook bang voor de ziekten van deze mensen, waarvoor ze zelf geen natuurgeneesmiddelen hadden. Dat is dan ook fataal geworden voor de indianen. Velen, velen gingen dood aan tuberculose (hoestziekte), malaria, griep en infectieziekten. Verschillende volken dreigden zelfs uit te sterven. Het volk de Akuryuo is uiteindelijk het bos ingetrokken. Pas na 1960 zijn ze teruggevonden.

Vliegvelden, medische zorg en christendom

Drie belangrijke oorzaken zijn er voor de grote verbeteringen in de leefsituatie van de volken die begonnen vanaf ongeveer 1950:

1. In 1959 begint de 'Operatie Sprinkhaan', de aanleg van airstrips in het binnenland, de eerste was de airstrip van Sipaliwini en de tweede die van Paloemeu.
2. Ook vanaf 1959 gaf de Surinaamse overheid de Amerikaanse christelijke zending toestemming om onder de indianen in Zuid-Suriname te werken. In 1960 maakten zij onder leiding van Claude Leavitt contact met de Trio in het Sipaliwini stroomgebied en een jaar later in het dorp Panapipa. In 1962 werden de bekeringsactiviteiten voortgezet in Alalparu.
3. De christenen stichtten dorpen waar de mensen ook geneeskundige behandeling konden krijgen voor de 'vreemde' ziektes. Hierdoor ging het bevolkingsaantal dat zo verminderd was weer omhoog. Het heeft het proces van uitsterven een halt toegeroepen. De zendelingen leerden ook de Triotaal, waardoor ze beter met de mensen konden communiceren en langzaam maar zeker werd het Trio de algemene taal in de verschillende woongebieden. Alalparu had een polikliniek en een vliegveld.

Kwamalasangutu

In 1978 werd, ook onder begeleiding van de zending, het dorp Kwamalasangutu gesticht. Dit omdat de grond in Alalaparū uitgeput raakte en er in de kreek niet genoeg vis was. We weten door de grotten met tekeningen van Werehpai dat deze streek eeuwen geleden ook al bewoond was.

Granman Asongō vertelt er het volgende over:

'Ēujare heeft Alalaparū gesticht. In 1960 kwam Claude Leavitt. Hij heeft het dorp tot een echt dorp gemaakt en er werd een vliegveld aangelegd. [...] In hetzelfde jaar vertrok Claude Leavitt weer. In 1961 kwam hij terug en toen leerde hij ons de bijbel.

Claude Leavitt

In 1962 zijn wij bekeerd. Toen werd ik kapitein en Pësaihpë granman in 1970. We hebben Alalaparū verlaten en zijn verhuisd naar Kwamalasamutu in 1978. In 1996 is granman Pësaihpë overleden en ik werd granman op 15 januari 1997. Bij mijn beëdiging kreeg ik van de minister een wandelstok cadeau.'

Hierna volgt deel 2 van ons eigen geschiedenisboek:

Ware verhalen van mensen uit Kwamalasamutu over hun dorp.

Bovenstaande informatie over de geschiedenis is belangrijk om die verhalen echt goed te begrijpen.

Onderstaande verhalen zijn opgeschreven door leerkrachten van de school; het zijn hun eigen verhalen. Ook hebben zij oudere mensen in het dorp laten vertellen. Van sommigen staat hun naam erbij, van anderen niet. Die verhalen zijn in het Nederlands vertaald door Susan Macknack, Reoma Tawadi en Pildas Tawadi. Het is belangrijk dat deze waar gebeurde verhalen worden vastgelegd. Ze vormen een stuk geschiedenis van jullie eigen dorp. Misschien weet jij ook mensen die je kunt laten vertellen. Doe het: hoe meer verhalen er zijn over het verleden, hoe meer je te weten komt over de geschiedenis van je eigen dorp. Er zijn altijd wel leerkrachten die je willen helpen met de vertaling!

1. OVER CLAUDE LEAVITT EN JAPOMA

Lang geleden kwamen mijn ouders van Brazilië naar Alalaparú. Daar aangekomen hebben zij Claude Leavitt en Japoma ontmoet. Toen zag mijn vader Indianen van andere stammen ook. Mijn ouders waren helemaal perplex en in de war daarom, 'Oh je' zeiden ze, zowel mijn moeder als ook mijn vader. Toen hebben ze ook mooie kerkliederen gehoord daar, zij dachten eerst dat het traditionele geestenliederen waren. Toen later hebben ze verschillende soorten mensen gezien, mensen van verschillende etnische afkomst, mensen die Gods woord hebben verteld. Japoma had toen voor Claude Leavitt getolkt. Toen zei mijn vader vol bewondering tegen mijn moeder 'Kijk, dat zijn dus de Pasakuwaimë mensen' zeiden ze. De mensen waren op de doorreis.

En toen kwamen Claude Leavitt en Japoma naar mijn vader en legden hem uit: 'Kijk, het is namelijk zo' zeiden ze. 'Ga niet terug (naar Brazilië)! Blijf hier!' zeiden ze. Dus zei mijn vader: 'Is goed. Maar er is nog de familie van mijn oudere zus, ik wil ze graag hier naar toe halen' zei hij. En zo ging hij terug naar Missão. Mijn vader heeft aan de mensen in Missão verteld hoe het was en zij hebben met belangstelling geluisterd naar hem. Toen kwamen ze allemaal naar Alalaparú. En toen ze arriveerden toen kwamen Claude Leavitt en Japoma naar mijn vader. 'Hier zijn ze' zeiden ze. 'Welkom terug! Hoe gaat het?' zeiden ze tegen hem. 'Waar zijn ze, jouw familieleden?' zei Claude tegen mijn vader. 'Dit zijn ze' zei mijn vader tegen Claude Leavitt. En toen waren ze heel blij, Claude Leavitt

en ook Japoma. En toen hebben ze een ceremoniële dialoog gevoerd met elkaar, Claude met mijn vader. En toen beëindigde Claude Leavitt de ceremoniële dialoog op de traditionele Trio manier door te zeggen “kërekërëe” datgene betekent ‘Ik neem jou’. Zo was Claude Leavitt, hij kon spreken op de traditionele Trio manier. Voor zover dit verhaal.

2. VERHAAL VAN REOMA TAWADI

Dit is het verhaal van mij. Er zijn heel veel verhalen over mijn voorouders. Mijn opa vertelde ons dat hij een zusje had. Ze was nog een meisje en ze heette Koroi. Ze wilde overdag niet eten en drinken. Verder was ze gewoon en hielp haar moeder graag.

Alles kon ze doen: cassave raspen, katoen spinnen, brandhout halen, en nog veel meer. Alleen 's avonds kon ze eten en drinken. Iemand bracht eten voor haar.

Op een dag gingen ze kamperen. Ze was vrolijk, huppelde en riep: ‘Ik ga weg, ik ga weg’. ‘mama, wat moet ik wegbrengen?’, vroeg ze. ‘Bacoven’, zei haar moeder, maar haar moeder had de bacoven vergeten en moest ze gaan halen. ‘Blijf hier, meisje, ik kom zo.’ En ze ging weg.

Toen ze terugkwam was haar dochter er niet. Moeder dacht dat ze met de anderen weg was. Maar dat was niet zo. Ze riepen: ‘Koroi, Koroi, waar ben je?’ Er kwam geen antwoord. Toen zijn ze teruggegaan naar hun dorp Samuwaka en de ouders van het meisje gingen naar de pijai van het dorp. Hij vertelde dat een hulpgeest het meisje had meegenomen. ‘Hij zal haar goed verzorgen’ en als haar vader of haar broer gaat jagen, zal hij hun altijd helpen aan vlees en als ze gaan vissen aan vis’. En zo gebeurde het ook. Als haar vader en haar broer van de jacht of visvangst terugkwamen, hadden ze altijd vlees of vis thuis.

3. HET VERHAAL VAN WIÍKI KAUIJURARE

Ik ga over vroeger vertellen. Ik ben Wiiki Kaurujare. Ik ben geboren in Brazilië aan de Aronikreek in het dorp Aroni. Nu ben ik al een opa, maar toen was ik het enige kind van mijn moeder. Mijn vader heb ik nooit gekend. Toen ik nog klein was, had mijn moeder me naar Kakaime Eeku gebracht en daar groeide ik op. Ze trouwde een andere man. Die zorgde als een vader voor mij. Mosa was zijn naam.

Toen ik een jonge man was, ging ik naar Kurunikreek bij het dorp Menu Entu. Ik trouwde een vrouw die wel een vader had. Samen met hen ben ik naar Aaro gegaan en daar vestigden we ons. Mijn schoonvader was een pijaiman. Hij hield niet van veel mensen in zijn buurt. Deze gewoonte nam ik van hem over. Hij had mij ook een medicijn gegeven waardoor mijn gedrag veranderde. Jakande, zo heette mijn schoonvader. Hij heeft veel mensen genezen.

Mijn schoonvader was ook erg wreed. Ik volgde hem ook daarin en mishandelde elke persoon die in onze omgeving kwam en die ons bekend was. We gingen tot het uiterste...moord! Wij dachten dat het goed was, maar in plaats daarvan hadden we alleen maar vijanden. Het was slecht van ons, dat weet ik nu. Ik vertel het nu omdat ik nu véél spijt heb van wat ik in het verleden heb gedaan. We waren met zes mannen die 'wild' waren en we hadden geen medelijden, met geen enkel mens. We wisten heel goed in het bos te vechten en te overleven! We waren ook niet bang om een berg te beklimmen als we een bepaald middel hadden ingenomen. Zo leefden wij toen... heel diep in het bos. We waren ook héél goede dansers binnen onze cultuur.

Toen... kwam er een eind aan onze slechte leefwijze. Op een dag hoorden we vreemde geluiden in het bos die onze richting opkwamen. We wisten niet wie het waren. We hadden ons natuurlijk wel voorbereid.

De eerste man die uit het bos kwam was Japoma. Hij stak zijn handen omhoog en zei: 'Leggen jullie je wapens neer. Wij zijn geen wilde mensen. Wij zoeken jullie!' Het was mijn broer! En juist hem heb ik niet direct herkend. Hij sprak goed tot ons, over de wil van God.

Daarna kwamen er vijf blanken naar ons dorp. Ze hebben ons onze siwarapa's afgenomen en ze hebben goed met ons gesproken. Die avond floot ik op mijn sari (fluit) en Claude Leavitt, de zending, zei: 'Je moet niet fluiten, want dat is niet goed.' En ik zei tegen hem: 'Leer mij om goed te leven. Zeg me wat ik mag doen en wat niet.' En hij vertelde mij over het andere leven. Toen ben ik anders gaan leven. Zij zongen liederen en wij zongen die mee. Toen ze vertrokken zeiden ze dat we mee moesten gaan, maar we wilden niet. Pas veel later kwamen ze speciaal om ons te halen en om ons Jezus te laten aannemen als verlosser. Niet alleen ik, ook de anderen zijn bekeerd.

Uit: 'Sikare', Maandkrant Kwamalasamutu, juni 2010.

4. GESCHIEDENIS VAN PILDAS TAWADI

Mijn geschiedenis is ingewikkeld, want mijn voorouders zijn uit verschillende dorpen afkomstig en van verschillende stammen. Van mijn vaders kant ben ik van de Saketastam en van mijn moeders kant ben ik Pirojana. Dus ik ben gewoon mix-stam, maar ik beschouw mezelf gewoon als Tarëno, als Trio. Ik heb mijn opa gevraagd vanwaar zij kwamen en ik kreeg als antwoord Epënama, dat is in Braziliaans gebied. Zij zijn daar opgegroeid en toen ze groot waren, gingen ze weg van Epënama en gingen ze een echtgenoot zoeken. Toen kwamen ze in een dorp genaamd Parapë. Daar hebben ze een relatie gekregen met een indiaanse vrouwen. Toen ze die vrouwen hebben genomen als hun vrouwen, bleven ze in het dorp Parapë voorgoed wonen. En ze zijn nooit meer teruggegaan naar hun dorp.

Daarna hebben ze een boodschap gehad van Japoma. Dat ze naar Alalaparuru moesten gaan om goed nieuws te beluisteren, en ze zijn gegaan. Toen ze daar aankwamen hebben ze een zendeling, Claude Leavitt ontmoet. En ze vonden het goede nieuws goed en ze hebben Jezus aangenomen als verlosser. Toen zijn ze teruggegaan om andere mensen te vertellen wat ze hebben gehoord en gezien. Toen besloten de mensen van Parapë naar Alalaparuru te gaan. Het jaartal van deze gebeurtenis weet ik niet. Dus ik vertel gewoon het verhaal. Zo zijn mijn voorouders op Alalaparuru komen wonen. Vandaar dat ik op Alalaparuru ben geboren. En in Kwamala ben ik opgegroeid. Als u mij vraagt over Alalaparuru, heb ik geen idee, hoe het er vroeger uitzag. Maar van Kwamala weet ik veel want ik ben in Kwamala opgegroeid. Daarom noem ik mijzelf Tarëno, stam-mix. Saketu en Pirojana. De betekenis van die stammen weet ik niet. Dit was mijn geschiedenis in het kort.

5. DE VERHUIZING VAN ALALAPARURU NAAR KWAMALASAMUTU

Alalaparuru ligt aan de Waramin, een smalle kreek. Omdat er steeds minder wild was en weinig vis, moesten de inheemse bewoners steeds verder het bos in en de kreek uit, de rivier op, om aan voedsel te komen. De zendeling stelde aan de Trio's voor om naar een grote rivier te verhuizen en daar een nieuw dorp te stichten. Hij bracht de overheid op de hoogte. De zendeling wilde dat de Trio's naar Paloemeu gingen, maar de Trio's wilden zich aan de Sipaliwinirivier vestigen. Een groep Trio's werd door Pësaïhpë, de toenmalige granman, weggestuurd om een goede vestigingsplaats

te zoeken. In de Sipaliwinirivier was er genoeg vis en in het bos daar wild. Bovendien was er in de droge tijd genoeg water in de rivier om die nog te bevaren, terwijl er in diezelfde tijd in de kreek grote droge plekken waren, of het water er heel laag stond.

Er werd een voorbereidingsplan gemaakt, een vijf-jaren-plan. Tot in de puntjes werd alles voorbereid. Twee families werden vooruitgestuurd om huizen te bouwen en kostgronden aan te leggen. Vier jaar zou de verhuizing in beslag nemen. Alles deden de Trio's zelf. Na een jaar vertrok er een grotere groep en zo vertrok er ieder jaar een grotere groep. Zij konden hun eigen kostgronden maken, zodat er genoeg voeding zou zijn voor iedereen. De zendeling was intussen vertrokken en kwam na een paar jaar terug.

6. EN TÓEN BEGON MIJN EXPEDITIE

Ik ben geboren in Brazilië. Mijn ouders waren beiden Trio's. Mijn vader is toen vermoord door de Mawajanastam en ze hebben mijn moeder als vrouw genomen, waardoor ik een Mawajana werd genoemd.

Ik ben een Trio.

Ik heb één zus die met haar man woont. Vroeger was het leven heel anders. Ik had geen bijl, mes of houwer. Ik wilde naar Guyana omdat ik had gehoord dat je die spullen daar makkelijk kon krijgen.

Ik was toen een jonge man. Hoe oud? Dat weet ik niet, maar ik bleef twee jaar in Guyana. Ik ontmoette zendeling Claude Leavitt. Hij vertelde mij over Jezus als verlosser. Dat was moeilijk voor mij. Hoe moest ik dat zien? Ik kon Jezus niet zien, maar hij legde mij uit: 'Je moet niet weer weggaan; anders ga je dood.' Dus ben ik gebleven.

We waren toen al met ons drieën, Masawa, Euka en Jakula. Wij waren de eerste voorgangers. Op een dag kwam er een bericht dat er Kirikirijana's (een stam) in het bos waren. De zendeling zei tegen mij: 'Ik heb je hulp nodig om deze groep te zoeken. Ik had het al met de Wayana's geprobeerd, maar het is niet gelukt. Als ze jou zien, gaan ze niet wegrennen, want je bent een indiaan, maar als ze mij zien, rennen ze weg.'

Ik was wel bang, maar ik had de here Jezus als verlosser aangenomen, dus... En toen begon mijn expeditie. We gingen naar het dorp Kaita en daarna naar Maturai en daar aangekomen zei de zendeling: 'Hier ergens moet het zijn.' We volgden nog een voetpad, kwamen bij de Alalapikreek en nog verder aan de kreek kwamen we nog een dorp tegen met maar vier mensen. Deze mensen wezen ons de weg en... we vonden ze.

De zendeling besloot om er te blijven en een vliegveld aan te leggen, maar er was geen water dichtbij; dus we konden geen dorp stichten. We groeven wel een gat, een soort put, maar dat was zinloos. We vertrokken en namen de mensen mee en ook anderen die we op weg tegenkwamen. En zo kwamen we aan in het dorp Alalaparau. Hier was er wel een kreek en de zendeling kon er een vliegveld laten aanleggen. De mensen van Alalaparau vertelden dat de blanke man een zendeling was en wij legden alles daarover uit. Ik kon toen nog niet zo goed Trio praten. De zendeling vroeg waar er nog meer mensen woonden. Vroeger leefden we immers verspreid van elkaar, want we waren wild en sommige stammen zelfs vechtlustig.

Vanuit Alalaparau heb ik samen met andere stamgenoten enkele expedities gemaakt om de mensen naar Alalaparau te laten komen om naar het woord te luisteren. Ik heb ze gevonden de mensen naar wie we gingen, oude en jonge mensen die met ons meekwamen zoals: Sifi, Tjakipan, Asapa, Sepi en Kinini.

Toen andere mensen hoorden van Alalaparau zijn ze zelf gekomen om zich er te vestigen, zoals Tahrape, Pesaichpe, Sapipi. Dat vond ik goed. Ik was trots dat ik kon meehelpen mensen te winnen voor het geloof, voor Alalaparau.

Toen kwam Arapate (nu kapitein van het dorp Wanapan). Hij maakte een kostgrond voor iedereen. Zo hebben we zelf een heleboel geplant: cassave, suikerriet en lekkere napi. Toen het vliegveld klaar was, kwam het eerste vliegtuig. Het verongelukte. Een heleboel mensen zijn het bos in gerend. Ze waren bang. Ze hadden nog nooit een vliegtuig gezien en juist dat eerste vliegtuig verongelukte. Ik ben ze toen weer gaan zoeken en heb ze gerustgesteld. Het is geen kwaad, of een of andere vloek; het is een ongeluk. Ze kwamen terug en ook anderen die over Alalaparau hoorden.

Verteller: Jafoma (in: Sikare, juli 2010)

7. WAAROM MOET IK WÉÉR VERHUIZEN?

Mikichpekoeki is mijn naam. Ik ben een vrouw. Ik ben geboren aan de Koeikikreek in Brazilië. Ik heb veel dingen meegemaakt vroeger waarover ik niet graag praat. Bepaalde dingen mocht ik niet doen! Een hiervan was dat ik een bepaald soort vlees of vis niet mocht eten; het was verboden. En dat terwijl ik zo'n honger had. Maar dat is gelukkig voorbij. Ik eet nu alles, omdat ik tot het geloof ben gekomen. We gingen ook in die tijd van dorp naar dorp. Ik heb veel dorpen bezocht. In het dorp Kamani bleven wij ongeveer twee jaar. Toen gingen we naar Panapipa. Op Kamani trouwde ik en kreeg een dochter. Toen we op Panapipa waren, stierf mijn man. Hij klom in een boom en viel.

Met mijn familie heb ik Panapipa verlaten en onderweg ontmoetten we mensen, indianen, die ons over God vertelden. Met hen zijn we naar Alalaparú gegaan. Daar ben ik blijven wonen. Ik trouwde opnieuw en kreeg vier kinderen, drie jongens en een meisje. Met mijn man had ik een goed nieuw leven op Alalaparú. Geen enge dingen meer, geen verhuizingen. Er was een zendeling die ons het woord van God leerde, hoe we moesten leven. Ik wilde nergens meer gaan, hier blijven. Als je niet goed leeft, gaat Satan jou pesten. Ik ben daarna gedoopt door de zendeling. 'Dan word je pas echt een christen', zei hij. Daarom moet je niet meer denken over de dingen die je niet mocht doen vroeger. Denk aan de dingen die je wel mag doen!

Ik leer mijn kinderen en kleinkinderen goede dingen. Ik wil nu goed leven! Ik moet een voorbeeld zijn voor andere mensen.

En toen moesten we verhuizen naar Kwamalasamutu, maar ik had geen zin. Mijn schoonzoon bracht me samen met kapitein Arapahte. Alles moesten we achterlaten: kostgrond, polikliniek, school, vliegveld. 'Waarom, waarom gaan we nu weer verhuizen? Waarom moet ik nu weer verhuizen? Ik heb al zoveel dorpen verlaten', zei ik. Ik ben toch meegegaan, omdat iedereen verhuisde. Ik zei: 'Maar ik kom niet terug. Ik blijf op Kwamalasamutu'. Ik ben er nog steeds en nooit teruggegaan naar Alalaparú en ook hier bouwden ze alles weer: school, polikliniek, vliegveld...

8. GESCHIEDENIS VAN TAPOERENIJESEI

Dit is het verhaal van hoe onze grootvaders van Guyana naar Kwamalasamutu in Suriname kwamen. 'Wij waren echt de eersten die kwamen', zei mijn grootvader. 'Daarna pas kwamen er andere mensen', zei mijn grootvader. 'Dus wij zijn degenen die het eerst kwamen', zei mijn grootvader. 'En toen zijn we heel lang hier gebleven; we zijn niet teruggegaan. En zo zijn wij mensen van hier geworden.' 'En zo is het wapen van onze grootvaders; het is een knots; daar kun je mee slaan.' Dit hebben mijn grootvaders gebruikt, lang geleden, om te jagen, dus om vleesbuit te halen. Dit is een sterke stok', zei mijn grootvader. Zo hebben wij vroeger geleefd. Zo was het.

9. DE ONTDEKKING VAN WEREHPAI

Toen ik jarig zou worden, ging mijn vader jagen, zodat we een feest konden vieren. Mijn vader, Kamainja Panaschekung samen met Sairësë. Het was 7 mei 2000. Ze schoten een pakira en een aap. De pakira was door de jachthond gevonden. Toen ze de pakira in de katari hadden gebonden, was de jachthond verdwenen. Ze zochten, maar konden hem niet vinden. 'We zullen morgen terugkomen om hem te zoeken', zeiden ze, terwijl ze zaten te eten. 'Zie je die hoge rots met grotten? Misschien is mijn jachthond daar gaan schuilen voor een tijger', zei mijn vader en zijn vriend antwoordde: 'Misschien is dat de rots waar men vroeger was gaan schuilen, toen er oorlog was. Mijn oma heeft me dat verteld.'

De volgende dag, 8 mei gingen Kamainja en drie mannen, Sairësë, Menio en Sarake naar de rots, met hun zaklantaarns. Ze kwamen bij de grote rots en waren bang. Ze durfden er niet in, behalve Kamainja die z'n jachthond wilde zoeken.

'Nee laat maar, we komen niet naar binnen', riepen de anderen. Ze dachten aan het enge verhaal dat ze vaak hadden gehoord, dat er geesten van hun voorouders in de rots zouden wonen.

En misschien was er wel een tijger in de rots...

Maar Kamainja was niet bang. 'Ik ga!'. 'Nee, ga niet!' De anderen waarschuwden hem. Ze waren bang. Vanuit de cultuur weten we dat je nooit een rots als deze mag binnengaan, want je weet nooit wat er is. 'Als je niet meer naar buiten komt, zullen wij weggaan en je achterlaten.'

Ze probeerden hem om te praten, maar Kamainja liep de rots binnen.

En al na enkele seconden riep hij luid: 'Komen jullie kijken! Waarvoor zijn jullie bang? We gaan niet dood!' Sairësë, Menio en Sarakë gingen de rots binnen met hun geweer geladen en gericht, omdat ze erg bang waren.

'Kijk', riep Kamainja, 'er zijn tekeningen op de wand van de rots, zoveel, kom kijken! Jullie zijn toch niet bang, jullie zijn toch geen vrouwen? Waarom komen jullie met je geweer in de aanslag binnen? Er zijn geen tijgers binnen. Zijn jullie daarvoor bang?'

Toen ze de tekeningen zagen, werden ze bedroefd. Het verhaal dat ze al zo vaak gehoord hadden, leefde weer op in hun gedachten. Was het waar, dat mensen zo primitief geleefd hadden, in een rots?' Ze konden het zich niet voorstellen.

De rots heeft verschillende plekken, net kamers. Ze bezochten alles en gingen ook de rots op, helemaal tot de top. Ze vonden ook veel potten van klei en scherven. Maar Kamainja heeft z'n jachthond niet gevonden...

Reoma Tawadi

Kamers...

Tot slot

Deze verhalen spreken voor zichzelf. Ze zijn een stuk waardevolle geschiedenis van het dorp. Ze kunnen gebruikt worden in de klas, maar ook bij algemene bijeenkomsten in de school of in het dorp. Dan zullen ze in het Trio voorgelezen moeten worden. Ze kunnen ook aangevuld worden met nieuwe verhalen die binnenkomen. Dan kan er ooit een apart boek gemaakt worden met verhalen uit de geschiedenis van Kwamalasamutu, in twee talen, het Trio en het Nederlands.

Geraadpleegde bronnen:

- Leerkrachten en leerlingen van de O.S. Kwamalasamutu en bewoners van het dorp die hun verhalen vertelden en anderen lieten vertellen
- 'Samuwaka herdacht, een geschiedenis van het triovolk', uitgegeven door het Amazon Conservation Team Center for the Support of Native Lands, Paramaribo, 2001
- 'Suriname voor Columbus' Werkboekje voor GLO 5-6 en VOJ 1-2, uitgegeven door de Stichting Surinaams Museum
- Albert Helman: 'Avonturen aan de Wilde Kust, De geschiedenis van Suriname met zijn buurlanden', uitgegeven door A.W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappijen, Alphen aan de Rijn, 1982
- De website 'Werehpai an archeological site in SW Suriname' van Het Surinaams Museum en Conservation International

Dit boek kwam tot stand binnen het project 'Change for Children' in nauwe samenwerking tussen de Stichting Projekten PCOS en de O.S. Kwamalasamutu. Zonder de geweldige inzet van het hoofd van de school Susan Macknack, de andere leerkrachten en vooral ook de leerlingen die de proeflessen volgden en die prachtige tekeningen maakten, was het boek er nooit gekomen. Els Moor en Albert Roessingh zorgden ervoor dat het boek klaargemaakt werd voor de drukker.

ISBN 978 99914 56 05 8

Tekening: Marleen

Een uitgave van Stichting Projekten Christelijk Onderwijs Suriname

LAAT HET
VERLEDEN LEVEN

951229

RP

EVACO